

O syndróme zámernej agresivity komunikačného prostredia

Juraj Rusnák

Filozofická fakulta UPJŠ, Prešov

Speak to me (*Rozprávaj sa so mnou*), prológ najznámejšej suity z dejín modernej populárnej hudby – Odvrátenej strany Mesiaca (*The Dark Side of the Moon*) britskej štvorice PINK FLOYD – začína sa tlkotom ľudského srdca. Obavy zo straty prítomnosti hĺbkového, „garantovaného“ rozhovoru medzi ľuďmi v postindustriálnej spoločnosti neslabnú ani po takmer štvrtstoročí, skôr naopak. Bergmanovské „mlčanie“ má omnoho väčšiu informačnú hodnotu než kvázi dialóg z televízneho seriálu. Ticho v záverečnej sekvencii Antonioniho filmu Zväčšenina ponúka vnímavému recipientovi omnoho viac, než záplava kuriozít, ktorými moderátor vysielania komerčnej rozhlasovej stanice vyplní priestor medzi uvádzaním dvoch pesničkových blokov. Trhlinka medzi povrchovou a hĺbkovou komunikáciou sa neustále prehľbuje a jej dôsledkom je masové rozšírenie syndrómu zámernej agresivity komunikačného prostredia (ZAKP).

Úmyselné obmedzovanie „komunikačnej slobody“ – voľby spôsobu i obsahu komunikácie jej účastníkmi, predpisovanie situačného algoritmu (najčastejšie médiom schopným zasahovať do komunikačného kanálu akustickou i vizuálnou cestou) prináša predovšetkým efekt výrazného informačného šumu. Informačným šumom rozumieme rušivé signály, náhodné zmeny fyzikálnej veličiny, vstup irelevantných faktorov do procesu komunikácie (porov. Malá československá encyklopédia, 1986, s. 281).

Pod termínom „syndróm zámernej agresivity komunikačného prostredia“ máme na mysli hypertrofiu úmyselných rušivých (cudzorodých) vplyvov v komunikácii. Aktivizovaním takýchto nefunkčných (často až antagonistic-kých) prvkov sú komunikanti donútení meniť relatívne liberálne komunikačné prostredie na autoritatívne: zámerne zvyšovanie frekvencie a intenzity rušivých signálov tlačí „scenár“ od improvizácie a kreativity k schematickosti. Podľa výskumov J. G. Millera (1963) je zrejme, že od 4,5 bitov/s výrazne klesá kvalita spracovanej informácie v dôsledku narastania šumu (pozri aj Dohalská-Zichová, 1990, s.108).

Na diskotéke s permanentne hlučným hudobným pozadím sa možnosť komunikácie prakticky vytráca; podobne je to v iných situáciách, ponúkajúcich realizovať pôvodne neštandardnú komunikačnú schému (na kúpaliskách, v rekreačných zariadeniach, ba aj v baroch, v reštauráciách a v obchodoch). Zámerným odbúraním liberálnosti komunikačného prostredia menia vyššie vymenované komunikačné situácie svoj prirodzený zmysel: už nie „ísť si

zatancovať, aby sme sa mohli stretnúť“, ale „stretnúť sa, aby sme si mohli zatancovať“. Tendencie redukovať sociálno-komunikačné možnosti diskoteky na minimum signalizovali už najčerstvejšie sociolingvistické výskumy (porov. aj prácu I. Serdulovej Analýza reči diskotekárov: „Pripúšťame, že s postupom času sa charakter diskoteky môže zmeniť do takej podoby, ktorú si teraz len sotva vieme predstaviť. (Určitým signálom zmeny môžu byť i novodobé nemecké diskoteky trvajúce aj 36 hodín, bližšie Plus 7 dní, 4, 1991, č. 51.)“ Serdulová, 1995, s. 84–85).

Domnievame sa, že takéto obmedzovanie liberálnosti komunikačného prostredia nie je náhodné. Vychádzame z tézy C. Shannona o tom, že proces odovzdania a prijatia informácie má pozitívnu hodnotu vtedy, keď redukuje stupeň neurčitosti informačnej bázy príjemcu („... information is positive when a message, answer, or report reduces the receiver's uncertainty about what he or she wishes to know...“ – The International Encyclopedia of Communication, 1989) a konštatujeme, že práve syndróm zámernej agresivity komunikačného prostredia dokazuje kamuflovanie hlukom tam, kde chýba „pozitívna“, „garantovaná“ informácia (o procese „kamuflovania“ pozri bližšie Briškár – Rusnák, 1994). Pochopiteľne, reakcie komunikanta na vzniknutú situáciu zriedkakedy dosiahnu úroveň šumovej imunity, poväčšine možno identifikovať parazitologické reakcie: jazyková komunikácia v zámerne agresívnom komunikačnom prostredí je fragmentárna, s preexponovanými frázovými a kontaktoými prvkami (porov. aj Serdulová, 1995, s. 86). V mediálnej oblasti (vysielanie v komerčnom rádiu) podlieha komunikácia moderátora a poslucháča syndrómu zámernej agresivity komunikačného prostredia do takej miery, že túžba „zverejniť sa“ prehlúši potenciálnu možnosť garantovanej komunikácie a princíp kvality je plne nahradený pocitom extenzity, už „nie o čom“, ale „ako, s kým a pre koho“.

„Vysoce literárnym spoločnosťou, ktoré už dávno podľidly individualismu v obchode i politice rodinný život, se podařilo bez revoluce absorbovat a neutralizovat implozi rozhlasu“ (Mc Luhan, 1991, s. 277).

Syndróm zámernej agresivity komunikačného prostredia je tak nielen tolerovaný (máloktoľrý zákazník v obchode protestuje proti tomu, že musí zvädzať súboj s konkurujúcim rádiom pri pulte), je dokonca žiadaný, pretože liberálne komunikačné prostredie kladie vysoké nároky na garantovanú, „pozitívnu“ informáciu. V priestore vymedzenom na jednej strane minimálnym informačným šumom (kde je riziko nekorektného dekódovania najnižšie) a na druhej maximálnym (kde sa korektné dekódovanie nedá uskutočniť) sa „málopozitívnym“ informáciám dari tam, kde nároky na zmenu neurčitosti k určitosťi klesajú, kde kvitne jalovosť a jednoduché je nahradzované zjednodušeným.

Syndróm zámernej agresivity komunikačného prostredia je návykový a jeho groteskným vyústením je situácia, keď sa realizuje vo výsostne intím-